

Ivo Svetina

*Tibetanska knjiga mrtvih: smrt, sanje, rojstvo
(dramska prepesnitev)*

Založba Mihelač, Ljubljana 1992

Svetinovo pesniško in dramsko ustvarjanje predstavlja v slovenskem litarnozgodovinskem prostoru poseben problem, saj Svetina gradi svojo lastno in izvirno avtopoetiko, ki se izmika vsakršnim avantgardno modernističnim (na primer Pibernikovo delo *Med modernizmom in avantgardo*, 1981), celo postmodernističnim literarnoteoretskim oznakam. Že njegova zgodnja pesniška zbirka *Dissertationes* (1977) se oslanja na orientalsko kulturno izročilo, do katerega zavzema avtor vseskozi zavezujoč odnos, saj iz njega veje spoštovanje do prastare orientalske milost izrekajoče resnice bivanja. Ta si, v nasprotju z evropsko racionalistično miselnostjo, postavlja kot edino vrednoto zlitje duhovnega in čutnega. Takšna sinteza pa se, v luči evropskega racionalizma in subjektivizma, po Svetinovem mnenju zmore izraziti le preko poezije, katere cilj in naloga je, "da dejansko postane veda o poimenovanju neizrekljivega" (*Med modernizmom in avantgardo*, s. 289). Prav na tej točki se Svetinova poezija začne razcepljati na ornamentalno ali filotehnično, ki si za dominantno prvine jemlje formo, tj. estetski naboj, ter na filozofsko pesništvo, ki daje prednost sporočilu ali vsebini, tj. pomenskemu naboju. Ta razcep nujno izzove radikalen prelom v Svetinovi avtopoetiki, ki se zgodi tako na ravni pesniškega kot dramskega ustvarjanja. Le-to je, če naj poimenuje neizrekljivo, kot rečeno zavezano poeziji, zato zahteva tisti tehnopoetski postopek, ki se imenuje prepesnitev. Tako torej ni naključje, da sta obe Svetinovi poetični drami *Šeherezada* (1988) in *Tibetanska knjiga mrtvih* (1992) prepesnitvi. Posegata tako v islamski svet Korana (*Šeherezada*) kot v svet budizma (*Tibetanska knjiga mrtvih*). Med obema svetovoma, med dvema različnima filozofskima naravnostma, pa se zgodi že omenjeni prelom v Svetinovi avtopoetiki. Na ravni pesniškega ustvarjanja je tak prelom mogoče opaziti med prešernovsko nagrajenimi *Petimi rokopisi* (1987) in *Knjigo očetove smrti* (1990). Na Svetinovem duhovnem potovanju

od *Petih rokopisov* in *Šeherezade* do *Knjige očetove smrti* in *Tibetanske knjige mrtvih* namreč vse bolj izginja evropsko dualistično pojmovanje sveta, zlitje duhovnega in čutnega je vse večje. Svete pesniške besede, s katerimi *Šeherezada* še zmore odgnati smrt, izginjajo. V ospredje stopa ena sama Beseda, z njo pa filozofsko pesništvo s svojim sporočilom o neizrekljivem, tj. o smrti kot tisti enotni prostorsko-časovni kategoriji, ki je zaradi človekove ciklične eksistence na Kolesu življenja in človekovega nenehnega inkarniranja v trpljenje pravzaprav že življenje samo. Beseda Smrt dobi svoj ekvivalent v Besedi Življenje in se kot taka nenehno sproti transformira v energijo.

Zdi se torej, da je osrednji problem, kamor se usmerja Svetinova najnovejša avtopoetika, problem smrti, ki ga je v tej analizi najprej možno ugledati v luči tibetanske mistike (originalno besedilo Bardo Thodol ali Ravnina Sprememb, l. 846), nato še v luči evropskega racionalizma (prepesnitev *Tibetanske knjige mrtvih*, 1992). Bardo Thodol s pomočjo praktičnih obrednih navodil in molitvenih obrazcev vodi zavest (um) ali duh (dušo) umrlega na 49-dnevnem potovanju skozi tri ravni Zasmrtja, tj. vmesnega stanja med smrtjo in ponovnim rojstvom: Čikhai Bardo, Čonjid Bardo, Sidpa Bardo.

Čikhai Bardo je ravnina smrti, ko po Nebeškem pogrebu Kostolomci na goli skali razsekajo telo umrlega ter ga prepuste mrhovinarjem (himalajskim jastrebom) za hrano. V Čonjid Bardu, fazi sanj in karmičnih vizij, se dobra in zla dejanja umrlega v času njegovega telesnega življenja materializirajo v tisočeri svetlobah, božanskih emanacijah (gnev in mir prinašajoča božanstva) in bitjih z živalskimi glavami. V tej ravni se zgodi dokončen razkol med zavestjo (dušo) in telesom. Ostaja le še miselno telo ali telo želje, ki potuje v Sidpa Bardo. Tu mu sodi Gospodar Smrti, Strašni Jama, ki pretehta, v kolikšni meri je umrlemu uspelo premagati strah ob soočenju s karmičnimi vizijami, jih samospoznati kot projekcije lastne psihe (Jung v svojem Psihološkem komentarju govori o kolektivnem nezavednem) ter v kolikšni meri se mu je uspelo odpovedati ljubezni do bližnjih, od katerih se je s smrtjo moral ločiti. Če umrlemu to uspe, doseže z zlitjem Očeta, ki je Blaženost (Zavest), in Matere, ki je Praznina, stanje Popolnosti ali Nirvane ter osvoboditev vseh dobrih in zlih dejanj. V tem stanju pa je že zmožen nekonceptualnega mišljenja (zrenja) Praznine, kot ga je že pred njim dosegel Buda. Če pa umrli preizkušnje ne prestane, se mora po določilih karme ali vrhovnega etičnega zakona znova vrniti na Kolo Življenja, v ponovno rojstvo ali v stanje Samsare.

Svetinova dramska prepesnitev namesto praktičnih obrednih navodil in molitvenih obrazcev v skladu z žanrskimi imperativi uvaja dialog med Učiteljem, Senco salovega drevesa (Budo) in učencem Bukrijem, sinom, ki prihaja. Tri ravni Zasmrtja v originalnem besedilu predstavljajo hkrati tri dele Svetinove poetične drame: Smrt, Sanje, Rojstvo. Zadnji del že glede na svoj naslov ne ustreza originalnemu besedilu Bardo Thodol, saj predstavlja le enega od obeh možnih ciljev na 49-dnevnem potovanju umrlega. Vendar ta del prav s svojo izvirnostjo in pesniško svobodo najbolj radikalno sporoča moralo celotne drame, ki je hkrati tudi morala evropskega človeka,

kot je Bukri. Le-ta se nazadnje ni zmožen odreči edinole svojim dobrim dejanjem – ljubezni do žene, zaradi katere v ljubosumju in nezmožnosti, da bi delil sadove svoje ljubezni tako z ženo kot s sinom, celo ubije lastnega sina. S tem je ljubezen spoznana kot samoljubje ali sebična ljubezen, zato pa zlo dejanje. Bukri se mora znova vrniti na Kolo Življenja, v ponovno rojstvo.

Smrt ostaja za evropskega človeka torej še vedno nerazrešen problem, Svetinovo sporočilo o mitski enotnosti sveta pa je prav zato kljub njegovi najnovejši avtopoetiki še vedno odeto v hermetizem in ezoteričnost.

Nina Grafenauer